

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF THESSALONIKI

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

A CENTURY OF RESEARCH
IN PREHISTORIC
MACEDONIA

1912-2012

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης
22-24 Νοεμβρίου 2012

INTERNATIONAL
CONFERENCE PROCEEDINGS

Archaeological Museum of Thessaloniki
22-24 November 2012

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ευαγγελία Στεφανή
Νίκος Μερούσης
Αναστασία Δημουλά

EDITORS

Evangelia Stefani
Nikos Merousis
Anastasia Dimoula

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF THESSALONIKI

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ   A CENTURY OF RESEARCH
ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ   IN PREHISTORIC
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ   MACEDONIA

1912-2012

ΠΡΑΚΤΙΚΑ   INTERNATIONAL
ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ   CONFERENCE PROCEEDINGS

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης
22-24 Νοεμβρίου 2012

Archaeological Museum of Thessaloniki
22-24 November 2012

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ   EDITORS
Ευαγγελία Στεφανή   Evangelia Stefani
Νίκος Μερούσης   Nikos Merousis
Αναστασία Δημουλά   Anastasia Dimoula

Γενικός συντονισμός διοργάνωσης
Πολυξένη Αδάμ-Βελένη, Διευθύντρια ΑΜΘ

Coordination
Polyxeni Adam-Veleni, Director AMTh

Επιστημονική Επιτροπή
Πολυξένη Αδάμ-Βελένη, Διευθύντρια ΑΜΘ
Στέλιος Ανδρέου, Καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας ΑΠΘ
Νίκος Ευστρατίου, Καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας ΑΠΘ
Κώστας Κωτσάκης, Καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας ΑΠΘ
Αικατερίνη Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, Ομότιμη Καθηγήτρια
Προϊστορικής Αρχαιολογίας ΑΠΘ
Ευαγγελία Στεφανή, Αρχαιολόγος ΑΜΘ

Scientific Committee
Polyxeni Adam-Veleni, Director AMTh
Stelios Andreou, Professor of Prehistoric Archaeology AUTH
Nikos Efstratiou, Professor of Prehistoric Archaeology AUTH
Kostas Kotsakis, Professor of Prehistoric Archaeology AUTH
Aikaterini Papaefthymiou-Papanthimou, Professor Emeritus of
Prehistoric Archaeology AUTH
Evangelia Stefani, Archaeologist AMTh

Οργανωτική Επιτροπή
Ευαγγελία Στεφανή, Αρχαιολόγος ΑΜΘ
Αναστασία Δημουλά, Αρχαιολόγος
Ουρανία Πάλλη, Αρχαιολόγος ΑΜΘ
Αγνή Αποστολίδου, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος ΑΜΘ
Αβραάμ Παναγιωτίδης, Πληροφορικός

Organising Committee
Evangelia Stefani, Archaeologist AMTh
Anastasia Dimoula, Archaeologist
Ourania Palli, Archaeologist AMTh
Agni Apostolidou, Archeologist-Museumologist AMTh
Avraam Panagiotidis, IT Services

Επιμέλεια
Ευαγγελία Στεφανή, Νίκος Μερούσης, Αναστασία Δημουλά

Editors
Evangelia Stefani, Nikos Merousis, Anastasia Dimoula

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΚΔΟΣΗΣ | SPONSORS

ALPHA BANK

INSTAP

Undertaken with the assistance of the Institute of Aegean Prehistory

ISBN 978-960-9621-14-4

Έκδοση Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης αρ. 22

© ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
2014

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

Παραγωγή | Production

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ZITI

www.ziti.gr

Περιεχόμενα | Contents

Πρόλογος Foreword	5
Σημείωμα των επιμελητών Editors' note	7
Στιγμιότυπα του συνεδρίου Conference snapshots	9
Συντομογραφίες Abbreviations	21

Οι αρχαιολογικές έρευνες στη Βόρεια Ελλάδα και το ιστορικό περιεχόμενο της Προϊστορίας <i>Γιώργος Χ. Χουρμουζιάδης</i>	23
Archaeological research in Northern Greece and the historical content of Prehistory <i>Giorgos Ch. Chourmouziadis</i>	

Η ιστορία της προϊστορικής έρευνας στη Μακεδονία: ιστορικές και κριτικές προσεγγίσεις The history of prehistoric research in Macedonia: historical and critical approaches

Οι αρχές της προϊστορικής έρευνας στη Μακεδονία <i>Κατερίνα Ρωμιπούλου</i>	31
The beginnings of prehistoric research in Macedonia <i>Katerina Romiropoulou</i>	

Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και οι προϊστορικές σπουδές <i>Αικατερίνη Παπαευθυμίου-Παπανθίμου</i>	37
The Aristotle University of Thessaloniki and the prehistoric studies <i>Aikaterini Papaefthymiou-Papanthimou</i>	

The contribution of the British School at Athens and its members to a century of prehistoric research in Macedonia <i>Ken Wardle</i>	45
---	----

Η συμβολή της Βρετανικής Σχολής Αθηνών και των μελών της σε έναν αιώνα προϊστορικής έρευνας στη Μακεδονία <i>Ken Wardle</i>	
---	--

A century of research in Dikili Tash <i>René Treuil</i>	57
---	----

Ένας αιώνας έρευνας στο Ντικιλί Τας <i>René Treuil</i>	
---	--

Η προϊστορική έρευνα στη Θάσο: 1922-2012 <i>Στρατής Παπαδόπουλος • Νεραντζής Νεραντζής</i>	67
Research on the Prehistory of Thasos: 1922-2012 <i>Stratis Papadopoulos • Nerantzis Nerantzis</i>	
Eustratios Pelekidis and the British Salonika Force Museum <i>Aikaterini Kanatselou • Andrew Shapland</i>	91
Ο Ευστράτιος Πελεκίδης και η συλλογή της Βρετανικής Δύναμης της Θεσσαλονίκης <i>Αικατερίνη Κανατσέλου • Andrew Shapland</i>	
Το έργο του W.A. Heurtley στη Μακεδονία μέσα από το αρχείο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής <i>Μαρία Παππά</i>	101
The work of W.A. Heurtley in Macedonia through the archives of the Greek Archaeological Service and the British School at Athens <i>Maria Pappa</i>	
Lithics in the Prehistory of Macedonia: historical and methodological approaches <i>Georgia Kourtessi-Philippakis</i>	113
Τα λίθινα στην Προϊστορία της Μακεδονίας: ιστορική και μεθοδολογική προσέγγιση <i>Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη</i>	

Επισκοπήσεις

Reviews

Η παλαιολιθική έρευνα στη Μακεδονία: σε αναζήτηση της δυναμικής της <i>Νίκος Ευστρατίου</i>	125
Palaeolithic research in Macedonia: in search of its dynamics <i>Nikos Efstratiou</i>	
Εκατό χρόνια νεολιθικής έρευνας στη Μακεδονία: τάσεις και κατευθύνσεις <i>Κώστας Κωτσάκης</i>	133
A hundred years of neolithic research in Macedonia: trends and directions <i>Kostas Kotsakis</i>	
Εκατό χρόνια έρευνας στην Εποχή του Χαλκού της Μακεδονίας: τι άλλαξε; <i>Στέλιος Ανδρέου</i>	141
One hundred years of research in the Bronze Age of Macedonia. What changed? <i>Stelios Andreou</i>	

Η αρχαιολογική έρευνα στη Μακεδονία της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου. Απολογισμός και προοπτικές <i>Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη</i>	153
The archaeological research in Early Iron Age Macedonia. Review and perspectives <i>Chaido Koukouli-Chryssanthaki</i>	

Χρονοβλόγηση | Θέσεις και Εποχές Chronology | Sites and Eras

Νεάντερταλ στη Μακεδονία <i>Νένα Γαλανίδου • Νίκος Ευστρατίου</i>	181
Neanderthals in Macedonia <i>Nena Galanidou • Nikos Efstratiou</i>	

Αναζητώντας την ταυτότητα και τη σπουδαιότητα του σπηλαίου Πετραλώνων για την ελληνική και ευρωπαϊκή Προϊστορία <i>Ανδρέας Ι. Ντάρλας</i>	195
In search of the identity of Petralona cave and its importance for the Greek and European Prehistory <i>Andreas I. Darlas</i>	

Χρονολόγηση με άνθρακα-14 των μεγάλων πολιτισμικών αλλαγών στην προϊστορική Μακεδονία: πρόσφατες εξελίξεις <i>Γιάννης Μανιάτης</i>	205
Radiocarbon dating of the major cultural changes in prehistoric Macedonia: recent developments <i>Yannis Maniatis</i>	

Intensity of the Earth's magnetic field in prehistoric Macedonia: a multidisciplinary approach for material selection <i>Despoina Kondopoulou • Christina Rathossi • Elina Aidona • Gregory Fanjat • Evdokia Tema • Konstantinos Efthimiadis</i>	223
--	-----

Ένταση του μαγνητικού πεδίου της γης στην προϊστορική Μακεδονία: μία διεπιστημονική προσέγγιση για την επιλογή του υλικού μελέτης <i>Δέσποινα Κοντοπούλου • Χριστίνα Ράθωση • Ελίνα Αηδονά • Gregory Fanjat • Ευδοκία Τέμα • Κωνσταντίνος Ευθυμιάδης</i>	
--	--

Περί προϊστορικών θέσεων στη δυτική Μακεδονία: νομοί Κοζάνης και Γρεβενών <i>Γεωργία Καραμήτρου-Μεντεσίδη</i>	233
About prehistoric sites in western Macedonia: prefectures of Kozani and Grevena <i>Georgia Karamitrou-Mentessidi</i>	

Γεωφυσική έρευνα και αρχαιολογική πραγματικότητα στον νεολιθικό οικισμό Προμαχών-Τορολνίτσα <i>Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη • Henrieta Todorova • Ιωάννης Ασλάνης • Ivan Vajsov • Μάγδα Βάλλα</i>	251
Geophysical investigation and archaeological reality in the neolithic settlement Promachon-Topolniča <i>Chaido Koukouli-Chryssanthaki • Henrieta Todorova • Ioannis Aslanis • Ivan Vajsov • Magda Valla</i>	
Η Πρώιμη Εποχή του Χαλκού στη Μακεδονία. Μια συνθετική επαναπροσέγγιση των αρχαιολογικών δεδομένων <i>Ιωάννα Μαυροειδή</i>	261
Early Bronze Age in Macedonia. A synthetic re-approach of the archaeological evidence <i>Ioanna Mavroeiđi</i>	
Αρχοντικό Γιαννιτσών, ένας οικισμός της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού στη Μακεδονία <i>Αικατερίνη Παπαευθυμίου-Παπανθίμου • Εύη Παπαδοπούλου</i>	271
Archontiko Giannitson, an Early Bronze Age settlement in Macedonia <i>Aikaterini Papaefthymiou-Papanthimou • Evi Papadopoulou</i>	
Η στρωματογραφική ακολουθία του νότιου τομέα του προϊστορικού οικισμού του Αρχοντικού Γιαννιτσών <i>Δόμνα Ισακίδου</i>	281
The stratigraphic sequence of the south sector of the prehistoric settlement of Archontiko Giannitson <i>Domna Isaakidou</i>	
Η Μέση Εποχή Χαλκού στη Μακεδονία <i>Ιωάννης Ασλάνης</i>	291
Middle Bronze Age in Macedonia <i>Ioannis Aslanis</i>	
Η προϊστορική Όλυνθος. Μια τούμπα της Εποχής του Χαλκού ανάμεσα στα Καρπάθια και στο Αιγαίο <i>Barbara Horejs • Reinhard Jung</i>	299
Prehistoric Olynthus. A Bronze Age mound between the Carpathians and the Aegean <i>Barbara Horejs • Reinhard Jung</i>	
Does time stand still in the Aegean? Early Iron Age chronology at Kastanas revisited <i>Stefanos Gimatzidis</i>	303
Σταμάτησε ο χρόνος στο Αιγαίο; Αναθεώρηση της χρονολόγησης της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου στον Καστανά <i>Στέφανος Γιματζίδης</i>	

Ο χώρος και οι νοηματοδοτήσεις του Space and its meanings

Settlement and housing during the 6th millennium BC
in western Thessaloniki and the adjacent Langadas province

Stavros Kotsos

315

Οικισμός και κατοικία κατά την 6^η χιλιετία π.Χ.
στη δυτική Θεσσαλονίκη και στην επαρχία Λαγκαδά

Σταύρος Κώτσος

Ο οικισμός του Κλείτου Κοζάνης στο ευρύτερο φυσικό
και ανθρωπογενές περιβάλλον της Νεότερης και Τελικής Νεολιθικής περιόδου

Χριστίνα Ζιώτα

323

The settlement of Kleitos Kozanis in its wider natural
and anthropogenic environment during the Late and Final Neolithic periods

Christina Ziota

Αρχιτεκτονικές μορφές της Προϊστορίας στην κοιλάδα του μέσου ρου
του Αλιάκμονα

Αρετή Χονδρογιάννη-Μετόκη

337

Architectural forms of Prehistory in the valley along the middle reaches
of the Aliakmon river

Areti Hondrogianni-Metoki

Ενσωματώνοντας το παρελθόν, προσδιορίζοντας το παρόν,
νοηματοδοτώντας το μέλλον: αναγνώριση και ερμηνεία πρακτικών δομημένης
(εν)απόθεσης στο νεολιθικό οικισμό Αυγής Καστοριάς στη Βόρεια Ελλάδα

Γεωργία Στρατούλη • Νίκος Κατσακάριδης • Τάσος Μπεκιάρης • Βασιλική Τζεβελεκίδη

349

Integrating the past, determining the present, establishing the future:
identification and interpretation of structured deposition
at the neolithic settlement of Avgi in Kastoria, Northern Greece

Georgia Stratouli • Nikos Katsikaridis • Tasos Bekiaris • Vasiliki Tzevelekidi

Αναζητώντας κοινωνικές ταυτότητες: η συμβολή των θερμικών κατασκευών
στην οργάνωση του χώρου στη νεολιθική Μακεδονία

Εβίτα Καλογηροπούλου

359

In search of social identities: the contribution of thermal structures
in the organisation of space in neolithic Macedonia

Evita Kalogiropoulou

Περίκλειστος κόσμος. Μια συζήτηση για τους περιβόλους
στην προϊστορική Μακεδονία με αφορμή το Δισπηλιό Καστοριάς

Σταμάτης Χατζητουλούσης • Τάσος Σιάνος • Γιάννης Σταυριδόπουλος • Κοσμάς Τουλούμης

373

Enclosed world: a discussion about enclosures in prehistoric Macedonia
based on Dispilio, Kastoria

Stamatis Chatzitoulousis • Tasos Sianos • Giannis Stavridopoulos • Kosmas Touloumis

Κοινοτικά έργα και μνημειακότητα στους οικισμούς της Μακεδονίας κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού

Ευαγγελία Στεφανή

381

Communal works and monumentality in the settlements of Macedonia during the Late Bronze Age

Evangelia Stefani

Παλαιοπεριβάλλον - Αρχαιοβοτανική - Ζωοαρχαιολογία | Φυσική Ανθρωπολογία Paleoenvironment - Archaeobotany - Zooarchaeology | Physical Anthropology

Μεταβολές στη βλάστηση της Μακεδονίας κατά το Μέσο Ολόκαινο: ανθρωπογενής επίδραση ή απόκριση στην κλιματική διακύμανση;

Κατερίνα Κούλη

401

Vegetation dynamics in Macedonia during the Middle Holocene: human impact versus climate change?

Katerina Kouli

Η φυσική βλάστηση και οι προϊστορικές κοινότητες της Μακεδονίας. Μια σύνθεση των πληροφοριών της ανθρακολογικής έρευνας

Μαρία Ντίνου

409

Natural vegetation and prehistoric communities in Macedonia, Greece. A synthesis of the results of wood charcoal analysis from prehistoric sites

Maria Ntinou

Φυτά και άνθρωποι στην προϊστορική Βόρεια Ελλάδα. Τα αρχαιοβοτανικά δεδομένα

Σουλτάνα-Μαρία Βαλαμώτη

419

Plants and people in prehistoric Northern Greece: the archaeobotanical evidence

Soultana-Maria Valamoti

Invitation to dinner. Practices of animal consumption and bone deposition at Makriyalos I (Pieria) and Toumba Kremastis Koiladas (Kozani)

Vasiliki Tzevelekidi • Paul Halstead • Valasia Isaakidou

425

Πρόσκληση σε γεύμα. Πρακτικές κατανάλωσης και απόθεσης οστών ζώων στον Μακρύγιαλο Πιερίας και στην Τούμπα Κρεμαστής Κοιλάδας Κοζάνης

Βασιλική Τζεβελεκίδη • Paul Halstead • Βαλασία Ισαακίδου

The vertebrate fauna from a Late Neolithic settlement in eastern Macedonia. The case of Promachon sector - preliminary results

George Kazantzis

437

Η σπονδυλωτή πανίδα ενός οικισμού της Νεότερης Νεολιθικής περιόδου στην ανατολική Μακεδονία: η περίπτωση του ελληνικού τομέα του Προμαχώνα – αρχικά αποτελέσματα

Καζαντζής Γιώργος

Οι αλιευτικές δραστηριότητες στην Προϊστορία της Βόρειας Ελλάδας: ένα πανόραμα των αρχαιοζωολογικών δεδομένων <i>Τατιάνα Θεοδωροπούλου</i>	453
Fishing activities in the Prehistory of Northern Greece: a panorama of the archaeological evidence <i>Tatiana Theodoropoulou</i>	
Όψεις της διατροφής και του υλικού πολιτισμού της Νεολιθικής και της Εποχής Χαλκού στην κεντρική Μακεδονία. Μια οστρεοαρχαιολογική προσέγγιση <i>Ρένα Βεροπουλίδου</i>	465
Aspects of Neolithic and Bronze Age diet and material culture in central Macedonia: the evidence from shell analyses <i>Rena Veropoulidou</i>	
Αρχαίο DNA: εφαρμογές, προοπτικές, περιορισμοί <i>Χριστίνα Παπαγεωργοπούλου</i>	477
Ancient DNA: applications, perspectives, limitations <i>Christina Papageorgopoulou</i>	
Από τα αντικείμενα στις ιδέες: Τεχνολογίες - Τεχνουργήματα - Επικοινωνία From objects to ideas: Technologies - Artefacts - Communication	
Lete I. The pottery of a neolithic site in central Macedonia 100 years after <i>Anastasia Dimoula • Areti Pentedeka • Konstantinos Filis</i>	491
Λητή Ι. Η κεραμική μίας νεολιθικής θέσης στη Μακεδονία 100 χρόνια μετά <i>Αναστασία Δημουλά • Αρετή Πεντεδέκα • Κωνσταντίνος Φίλης</i>	
Pottery and stylistic boundaries. Early and middle neolithic pottery in Macedonia <i>Dushka Urem-Kotsou • Anna Papaioannou</i> <i>• Trisevgeni Papadaku • Niki Saridaki • Zoe Intze</i>	505
Κεραμική και στυλιστικά όρια. Η κεραμική της Αρχαιότερης και της Μέσης Νεολιθικής στη Μακεδονία <i>Ντούσκα Ούρεμ-Κώτσου • Άννα Παπαϊωάννου</i> <i>• Τρισεύγενη Παπαδάκου • Νίκη Σαριδάκη • Ζωή Ιντζέ</i>	
Συνταγές υλικών και κεραμική παραγωγή των νεολιθικών οικισμών της ανατολικής Μακεδονίας <i>Παρασκευή Γιούνη</i>	519
Clay recipes and ceramic production of the neolithic settlements in eastern Macedonia <i>Paraskevi Yiouni</i>	

Ταυτότητες ανθρώπων και διακοσμημένα κεραμικά σκεύη κατά τη Νεότερη Νεολιθική στη Βόρεια Ελλάδα: παραδείγματα από την κεραμική παράδοση «μαύρο σε ερυθρό» <i>Δήμητρα Μαλαμίδου</i>	527
Human identities and decorated clay pots during Late Neolithic in Northern Greece: examples from the "black-on-red" pottery tradition <i>Dimitra Malamidou</i>	
Συνέχειες και ασυνέχειες στην κεραμική των πρώιμων φάσεων του νεολιθικού Δισπηλιού <i>Μαρίνα Σωφρονίδου • Σαράντης Δημητριάδης</i>	537
Continuity and discontinuity in the pottery of the early phases of neolithic Dispilio <i>Marina Sofronidou • Sarantis Dimitriadis</i>	
Εικόνες και αφηγήσεις από τα διακοσμημένα θραύσματα του Δισπηλιού <i>Ευαγγελία Βούλγαρη</i>	549
Images and narratives from the decorated sherds of neolithic Dispilio <i>Evangelia Voulgari</i>	
Η κεραμική παράδοση των προχωρημένων φάσεων της Πρώιμης Εποχής Χαλκού στη Μακεδονία <i>Γιώργος Δελιόπουλος • Ιωάννης Παπαδιάς • Αικατερίνη Παπαευθυμίου-Παπανθίμου</i>	561
The pottery tradition during the later phases of the Early Bronze Age in Macedonia <i>Giorgos Deliopoulos • Ioannis Papadias • Aikaterini Papaefthymiou-Papanthimou</i>	
Η κατανάλωση της κεραμικής και η ενδοκοινοτική οργάνωση στο τέλος της Ύστερης Εποχής του Χαλκού στη Μακεδονία: παρατηρήσεις στη χειροποίητη κεραμική από την Τούμπα Θεσσαλονίκης <i>Ευαγγελία Βλιώρα • Ευαγγελία Κυριατζή • Στέλιος Ανδρέου</i>	575
Pottery consumption and intra-site organisation in the end of the Late Bronze Age in Macedonia: observations on the hand-made pottery from Toumba Thessaloniki <i>Evangelia Vliora • Evangelia Kiriatzki • Stelios Andreou</i>	
The Late Bronze Age pottery of Macedonia: comparisons with the plain of Korçë <i>Tobias Krapf</i>	585
Κεραμική της Ύστερης Εποχής του Χαλκού από τη Μακεδονία: συγκρίσεις με την πεδιάδα της Κορυτσάς <i>Tobias Krapf</i>	

In search of social networks during the Neolithic Period in Macedonia (Northern Greece): the case of chipped stone industries <i>Odysseas Kakavakis</i>	599
Αναζητώντας τα κοινωνικά δίκτυα της Νεολιθικής Εποχής στην περιοχή της Μακεδονίας: η περίπτωση του πελεκημένου λίθου <i>Οδυσσέας Κακαβάκης</i>	
Ο χαλαζίας ως πρώτη ύλη στις λιθοτεχνίες της προϊστορικής Μακεδονίας <i>Ουρανία Πάλλη</i>	607
Quartz as raw material in the chipped stone industries of prehistoric Macedonia <i>Ourania Palli</i>	
Η λιθοτεχνία του Ηλιότοπου, μιας προϊστορικής θέσης του ανατολικού Λαγκαδά <i>Σοφία Λύχνα • Μαρία Χάδου</i>	615
The lithic industries from Iliotopos, a prehistoric site in eastern Langadas <i>Sofia Lychna • Maria Chadou</i>	
«Είμαστε μόνοι τριγυρισμένοι από νεκρές εικόνες». Προβλήματα των νεολιθικών μαρμάρινων ανθρωπόμορφων ειδωλίων με αφορμή παραδείγματα απο την Ημαθία <i>Νίκος Μερούσης</i>	625
"And we're alone surrounded by dead images". Problems of neolithic marble human figurines according to examples from Emathia <i>Nikos Merousis</i>	
Η αναπαράσταση των ανθρώπων στη νεολιθική Μακεδονία <i>Στράτος Νανόγλου</i>	639
The representation of humans in neolithic Macedonia <i>Stratos Nanoglou</i>	
Ταξίδια του νεολιθικού <i>Spondylus</i> . Αρχαιολογικές καταδύσεις στα βαθιά νερά της αιγαιακής Προϊστορίας <i>Μαριάννα Νικολαΐδου • Φώτης Υφαντίδης</i>	645
The journeys of neolithic <i>Spondylus</i> : a chronicle of research in the prehistoric Aegean <i>Marianna Nikolaidou • Fotis Ifantidis</i>	
Η μουσική στις προϊστορικές κοινωνίες. Η περίπτωση του νεολιθικού οικισμού του Δισπηλιού Καστοριάς <i>Χρύσα Τσαγκούλη</i>	661
Music in prehistoric communities. The example of the neolithic settlement at Dispilio of Kastoria <i>Chrysa Tsangouli</i>	

Μουσειολογία | Κοινωνική Αρχαιολογία Museology | Social Archaeology

Θεωρητική αρχαιολογία και νέα μουσειολογία <i>Δημήτριος Β. Γραμμένος</i>	673
Theoretical archaeology and new museology <i>Dimitrios Grammenos</i>	
Ευτυχώς, τα στεφάνια μας είναι ακάνθινα <i>Αναστασία Χουρμουζιάδη</i>	677
Thank God, our wreaths bear thornes <i>Anastasia Chourmouziadi</i>	
Οι αρχαιολόγοι και οι αρχαιο-«λόγοι». Οι ταυτότητες των ερευνητών, οι «λόγοι» και η αναπλαισίωσή τους στην προϊστορική αρχαιολογία της Μακεδονίας <i>Κοσμάς Τουλούμης</i>	685
The archaeologists and the archaeo-“logoi”. The identities of the scholars, the “discourses” and their re-contextualization in the prehistoric archaeology of Macedonia <i>Kosmas Touloumis</i>	
Από τη «Θεά της Παλαιάς Ευρώπης» στην αρχαιολογία του φύλου: η κληρονομιά της Marija Gimbutas <i>Δήμητρα Κοκκινίδου • Μαριάννα Νικολαΐδου</i>	695
From the “Goddess of Old Europe” to gender archaeology: the legacy of Marija Gimbutas <i>Dimitra Kokkinidou • Marianna Nikolaidou</i>	
Επίλογος: πού είμαστε τώρα, πού θα είμαστε αύριο <i>Κώστας Κωτσάκης</i>	707
Epilogue: where we stand now, where we will be tomorrow <i>Kostas Kotsakis</i>	
Κατάλογος συμμετεχόντων	713
List of contributors	716